

Dansk og spansk som eksempler på hhv. skematiske og leksikalske sprog

Antonio Morata & Henrik Høeg Müller

Abstract

This paper aims at substantiating the claim that Danish and Spanish systematically use two different strategies to express the same notional content. While Spanish tends to concentrate information in simple and semantically saturated lexemes, Danish distributes meaning in several, rather abstract lexical items that then combine into complex schematic structures. We show how these two tendencies can be detected both syntactically at the verbal level and morphologically at the nominal level. In addition, we argue that Danish lexemes can be placed on a continuum according to their semantic specificity, which results in different degrees of polysemy, a determining factor in order to find lexical equivalents in Spanish.

Nøgleord

bevægelsesbegivenheder, leksikalisering, nominalkomposition, verbale konstruktionsskemaer, sprogtypologiske kontraster

1. Indledning

Formålet med denne artikel er i et sprogtypologisk perspektiv at vise, at dansk inden for både det verbale og det nominale område tenderer mod at anvende komplekse størrelser, dvs. sproglige tegn, der er sammensat af flere leksikalske elementer, hvorimod spansk ofte udtrykker et tilsvarende semantisk indhold ved brug af simple verber og substantiver.

Vi sonderer således mellem sprog som dansk, hvis udtryksside er kompleks i den forstand, at betydning konstrueres ved, at flere, normalt relativt abstrakte, elementer kombineres i en skematisk struktur (se fx Pedersen 2019), og sprog som spansk, hvis udtryksside er simpel, idet betydningen koncentrerer sig i relativt specifikke leksemer. Med andre ord betragter vi dansk som kendetegnet ved, at betydningsdannelse i vidt omfang foregår

ved generaliseringer over sekvenser af leksemer, dvs. skematisering, mens et tilsvarende semantisk indhold i spansk udtrykkes i én isoleret leksikalsk enhed, der indgår i leksikon med en forholdsvis fast grundbetydning. Denne sondring er hovedargumentet for at betegne dansk som et *skematisk* sprog og spansk som et *leksikalsk* sprog.

Dansk og spansk som repræsentanter for hhv. de germanske og romaniske sprog udviser naturligvis en række genetiske og typologiske forskelle, fx mht. kodning af modus, aspekt og spatial deiksis. I denne artikel er fokus imidlertid primært på det leksikalsk-semantiske, idet vores undersøgelse tager udgangspunkt i en komparativ onomasiologisk analyse af sprogenes udtrykspotentialer på ordniveau inden for nogle givne semantiske felter, selv om vi i sagens natur også kommer til at berøre morfosyntaktiske aspekter.

Konkret skelner vi, som sagt, inden for begge sprog mellem det verbale plan, jf. (1a) og vores oversættelsesforslag i (1b), og det nominale plan, jf. (2a) og dets spanske pendanter i (2b). Gennem hele artiklen tager vi udgangspunkt i den danske udtryksside, dvs. danske skematisk opbyggede eksempler, og så foreslår vi mulige oversættelser til spansk – velvidende at der selvfølgelig altid eksisterer alternative oversættelsesmuligheder.

(1a) *Min lille datter **stikker** fødderne **ud** af barnevognen, hver gang hun sover.*

(1b) *Mi hijita **saca** los pies del cochecito cada vez que se duerme.*

(1a og 1b) viser, hvordan det spanske verballeksemer *sacar* korresponderer med en skematisk struktur i dansk bestående af verbalet *stikke* og adverbialt *ud*. Samme mønster ser vi i (2a og 2b), hvor de spanske simplekssubstantiver denoterer forskellige undertyper af tæpper, mens dansk benytter nominalkomposition, dvs. en skematisk strategi i form af sammensætning af to substantiver, til at navngive entiteter på det tilsvarende hyponymiske niveau.

(2a) **dansk**

*gul**tæppe***

*senget**tæppe***

*bag**tæppe***

*slumret**tæppe***

(2b) **spansk**

alfombra

colcha

bambalina

manta

Det er vigtigt i denne sammenhæng at fastslå to forhold: 1) at distinktionen

mellem simpel og kompleks ikke refererer til en morfologisk skelnen mellem simple og afledte former, men udelukkende til, om et givent semantisk indhold udtrykkes via et enkeltstående leksem eller en kombination af former, der indgår i en skematisk struktur, og 2) at en skematisk struktur i vores regi skal forstås som et syntaktisk eller morfologisk mønster, som fx [SUBJ V_{BEVÆGELSE} OBJ ADV] i (1a) og [N1+N2] i (2a), der udtrykker en abstrakt indholdsmorfosyntaktisk betydning, her i form af hhv. ‘X bevirker at Y bevæges i en specifik retning’ og ‘N1 indsnævrer N2’s betydning således, at N1+N2 denoterer en undertype af N2’ (se fx Harder 1996 vedr. udtryks- og indholdssyntaks samt Pedersen 2019).

2. Grundlag

Generelt udspringer vores forskningsinteresse af den velkendte og snart hundrede år gamle empiriske observation, at de germanske og romanske sprog adskiller sig fra hinanden i den måde, de udtrykker bevægelsesbegivenheder på. Ifølge Strohmeyer (1924: 191-192)¹ er franskmænd utilbøjelige til i forbindelse med bevægelsesudtryk at udtrykke ”Spezialiseren der Begriffe”, og derfor ækvivalerer fx *aller* med en række tyske verballeksem, såsom *gehen, fahren, reiten* etc., mens bevægelse på fransk tilsyneladende udtrykkes hovedsageligt ved andre verber, som *entrer, sortir* etc.

Bergh (1948: 7)² fokuserer på udtryk for retning og konstaterer, at engelsk-, tysk- og svensktalende, der lærer fransk, vil erfare, at de nævnte germanske sprog divergerer kraftigt fra fransk, når det kommer til at udtrykke idéen om retning, og at det uvægerligt fører til oversættelsesvanskeligheder.

Så inden for det, man i mangel af bedre kunne kalde den traditionelle komparative lingvistik, har kontrasterne mellem de germanske og romanske sprog været genstand for opmærksom gennem adskillige år (se også Malblanc 1944, Vinay & Dabelnet 1958 og Tesnière 1959), men det er først med Talmy (1972, 1975, 1985, 2000), at de behandles i et egentligt typologisk perspektiv. I Talmy (2000) beskrives forskellige måder at udtrykke bevægelse på som systematiske typologiske forskelle mellem såkaldte *satellite-framed* (fx dansk) og *verb-framed languages* (fx spansk) afhængigt af, om betydningskompo-

1 Citeret i Woldersgaard (2017: 14)

2 Citeret i Woldersgaard (2017: 14-15)

nenten RETNING indkodet i en satellit (fx en verbalpartikel, 3a) eller en verbalrod (3b).

(3a) *Skibet sejler **ind** i havnen.*

(3b) *El barco **entra** en el puerto.*

Gennem årene er Talmys tilgang blevet kritiseret fra mange forskellige vinkler, som det vil række for vidt at komme ind på her. Et kritikpunkt er dog særligt relevant for beskrivelsen af dansk. Talmys tager RETNING og dens strukturelle realiseringer i sproget som *tertium comparationis*. Denne tilgang giver dog ikke et retvisende ”typologisk” billede af dansk, fordi den tilsidesætter MÅDE-komponentens fremtrædende rolle i dansk og dens konsekvenser for sætningsdannelse og opfattelsen af begivenheder (Müller 2014).³

Netop tilstedeværelse eller fravær af MÅDE-komponenten er en central del af Herslund & Barons (fx 2003) leksikalsk typologiske distinktion mellem endocentriske og exocentriske sprog. Kort fortalt går deres teori ud på, at endocentriske sprog som dansk koncentrerer information i verbalet, samtidig med at nominalerne er underspecificerede semantisk, mens exocentriske sprog som spansk gør det modsatte, altså benytter sig af generelle verber og mere betydningstunge nominaler.

	endocentriske sprog	exocentriske sprog
verber	<i>fisken svømmede ind fuglen føj ind skibet sejlede ind bilen kørte ind</i>	<i>el pez entró el pájaro entró el barco entró el coche entró</i>
substantiver	<i>sengetæppe vægtæppe teatertæppe / scenettæppe slumrettæppe</i>	<i>colcha tapiz telón manta</i>

Skema 1: Endocentriske vs. exocentriske sprog

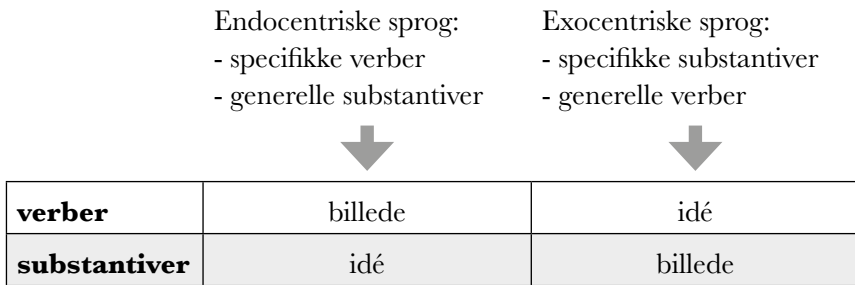
Vores eksempler i skema 1 viser, hvordan dansk bruger verber, der integrerer BEVÆGELSE og MÅDE i deres leksikalske rod i kombination med retningspartikler, mens spansk for at udtrykke den samme type begivenhed bruger verber, der integrerer BEVÆGELSE og RETNING i roden.

Hvad angår nominalisiden, udtrykker de danske simplekssubstantiver

3 Faktisk anerkendte Talmys tidlige arbejder fra fx 1972, 1975 og 1985 i højere grad MÅDE-komponentens centrale rolle, idet han i disse værker sondrede mellem typer af sprog, der inkorporerer hhv. MÅDE, RETNING eller GRUND i verbet.

(markeret med fed) ofte en abstrakt funktion, mens de spanske udtrykker en specifik konfiguration, der modsvares af en kompositionel struktur i dansk. Dermed udviser sprogene leksikalsk semantisk komplementaritet på flere niveauer, er grundpåstanden.

Ved at gøre komponenten *MADE* til afgørende inden for verberne, og funktion vs. konfiguration inden for substantiver, kan man vise komplementariteten som en funktion af forskellen mellem billede og idé (se også Durst-Andersen 2005 om 'image-idea pairs'). Kort fortalt skal forskellen mellem billede og idé forstås sådan, at når man udtrykker måden, en bevægelsesbegivenhed udføres på, kan denne begivenhed både ses og afbildes, fx *Vi kører til Odense*. Dette er ikke tilfældet, hvis måden ikke udtrykkes, fx *Vamos a Odense* 'Vi tager til Odense'. Indkodning af *MADE* i det danske verbum gør, at der skabes et mentalt billede – en visuel konceptualisering – af, hvordan begivenheden foregår, mens den tilsvarende spanske sætning opfattes som beskrivende en abstrakt aktivitet (Baron 2014, Müller 2019). Det samme forhold gælder for substantiverne. De specifikke spanske simplekssubstantiver leksikaliserer en entitets konfiguration og afføder derved en visualisering af deres denotat, fx fremkalder *alfombra* et mentalt billede af et *gulvtæppe*. Til gengæld giver et abstrakt simplekssubstantiv som det danske *tæppe*, der leksikaliserer funktion, ikke anledning til dannelsen af et specifikt billede af det pågældende denotat. Sagt på en anden måde, kan man ikke tegne abstrakte begreber som *tæppe*, kun specifikke underbegreber som *gulvtæppe* eller *scenetæppe*.

Skema 2: Komplementaritet som billede vs. idé (tilpasset fra Herslund 2015)

Vi er ikke grundlæggende uenige i denne typologiske fremstilling, men som vi skal se i det følgende, tager den i vores optik ikke (tilstrækkeligt) højde for udtrykssidens simplicitet vs. kompleksitet, det leksikalske over for det skematiske.

3. Det verbale niveau

I det følgende præsenteres tre danske bevægelsesverber, *sejle*, *skylle* og *stikke*, deres syntaktiske skematisering og deres ækvivalenter i spansk med det formål at illustrere artiklens to interrelaterede grundidéer: 1) at danske verballeksemer er polyseme, og at deres endelig betydning først bestemmes, når de instantieres i et syntaktisk skema, mens spanske verballeksemer er specifikke og betydningsmæssigt uafhængige af den syntaktiske konstruktion, de indgår i, og 2) at de danske verballeksemer udgør et kontinuum mht. til semantisk specificitet, hvilket afspejler sig i oversættelsesmulighederne til spansk.

3.1. *Sejle*

Ved opslag i Gyldendals bilingvale ordbog angives, at *sejle* svarer til *navegar*, og de monolingvale ordbøger Den Danske Ordbog (DDO) og Diccionario de la Real Academia Española (DRAE) giver da også nogenlunde samstemmende beskrivelser af de to leksemers betydning.

DDO: Bevæge sig hen over vand ved hjælp af sejl eller motorkraft; rejse med skib el.lign. om skib eller person på et skib.

DRAE: *Desplazarse por el agua en un buque o en otra embarcación*
‘Bevæge sig gennem vand i båd eller andet fartøj’

Ifølge Müller (2021a: 15), der baserer sig på opslag i bilingvale ordbøger, er der dog en tydelig oversættelsesmæssig forskel på, om *sejle* anvendes telisk eller atelisk.⁴

(4) **atelisk brug**

sejle bidevind

sejle på bestikket

sejle i ballast

sejle i konvoj

ir/navegar de bolina

navegar a la estima

navegar en lastre

navegar en conserva

telisk brug

sejle agterud

sejle forbi

sejle en tur

dejar atrás

pasar (delante de)

dar un paseo en barco

4 Eksemplerne i ordbøgerne er dog ikke ordnet efter denne systematik.

<i>sejle over dammen</i>	<i>pasar/cruzar el charco</i>
<i>sejle uden/rundt om Kap Horn</i>	<i>doblar el Cabo de Hornos</i>

Verbet *navegar* anvendes altså hovedsageligt til at beskrive en atelisk bevægelsesaktivitet, mens en telisk bevægelsesbegivenhed, der involverer sejleaktiviteten, udtrykkes på forskellige måder. Nedenstående eksempler fra et dansk-spansk korpus viser den samme forskel.⁵

- (5a) *Hun sagde dog, at skibe uden beskyttelsesballasttanke, til trods for at Parlamentet har ønsket det modsatte, alligevel vil kunne **sejle** indtil 2012.*
- (6a) *Han køber våben i Østeuropa og **sejler** dem til Angola.*
- (7a) *Hvis skibet skal til at **sejle** ind i eller er **sejlet** ind i en medlemsstats tilstødende zone eller territorialfarvande.*
- (5b) *[...] a pesar de la insistencia del Parlamento en sentido contrario, los buques sin tanques de lastre protectores van a poder **faenar** hasta el 2012.*
- (6b) *Conseguía las armas de los antiguos países del Bloque del Este y las **enviaba** a Angola en barco.*
- (7b) *Si el buque ha **entrado** o está a punto de **entrar** en las aguas territoriales o en la zona contigua de un Estado miembro.*

I (5b) anvendes verbet *faenar*, som jf. DRAE betyder *hacer los trabajos de la pesca marina*, dvs. udføre havfiskeri, men pga. eksemplets atelicitet kunne man efter vores vurdering lige så vel have brugt *navegar* og dermed lagt vægt på udførelsen af sejleaktiviteten.

I de øvrige eksempler er der imidlertid ikke tale om en leksikalsk korrespondance mellem dansk og spansk, idet de spanske verber ud over betydningskomponenten BEVÆGELSE leksikaliserer RETNING og derfor i princippet ville kunne beskrive en hvilken som helst bevægelsesbegivenhed uafhængigt af måden, bevægelsen foregår på. Alligevel lader eksemplerne ingen tvivl om, at bevægelsen foregår

5 Vi har brugt de multilingvale korpora EUR-Lex og OPUS, når vi ser på kontraster mellem dansk og spansk, og KorpusDK, når vi gransker de danske verbers konstruktionsmuligheder og betydninger.

ved at sejle, idet denne information formidles eksplicit af elementer i konteksten, enten gennem subjekterne *los buques/el buque* ‘bådene/båden’ i (5b) og (7b) eller PP’en *en barco* ‘med skib’ i (6b).⁶

Sammenfattende kan vi sige, at verberne *sejle* og *navegar* rent faktisk er leksikalske panderter, idet de begge refererer til den samme ganske specifikke måde at bevæge sig på, men mens *sejle* både er i stand til at projicere en atelisk og en telisk argumentstruktur, synes *navegar* at være begrænset til fortrinsvist at optræde i ateliske konstruktioner.⁷ Dog forholder det sig sådan, at selv om bevægelsesmåden ikke udtrykkes i verbet i spansk ved en telisk sejlebegivenhed, vil den normalt ganske utvetydigt kunne infereres ud fra eksplicitte kontekstuelle elementer, som nævnt ovenfor.

3.2. *Skylle*

Sammenlignet med *sejle*, hvis betydning kan siges at være nogenlunde konstant uanset, hvordan leksetet konstrueres, er *skylle* langt mere polysem, og dets kategorisering som bevægelsesverbum er ikke entydig. DDO beskriver dets betydninger på flg. måde:

1. fjerne snavs el.lign. med en stråle eller strøm af væske
2. strømme hurtigt og rigeligt hen over en flade
- 2.a OVERFØRT brede sig eller bevæge sig som en strøm af væske
3. blive transporteret af en (kraftigt) strømmende væske
4. føre af sted i en strøm af væske

Som vi kan se, ligger fokus i beskrivelse 1. i højere grad på formålet med *skylle* end på den bevægelse, verbalhandlingen implicerer, mens de øvrige beskrivelser har bevægelse i en eller anden form som deres omdrejningspunkt.

Beskrivelserne er interessante i vores kontekst, fordi de knytter an til det forhold, at dansk som et skematisk sprog og med et udviklet system af

6 Såfremt måden, hvorpå en verbalhandling foregår, vurderes at være central og ikke umiddelbart kan udledes af konteksten, ses det ofte i spansk, at den udtrykkes via gerundium som i *Juan salió corriendo por la puerta* ‘Juan løb ud ad døren’.

7 If. fx Pedersen (2010: 181), Müller (2014: 122-125) og Müller og Morata (2021: 11-17) kan spanske bevægelsesverber, der udtrykker måde, som *correr* ‘løbe’, *nadar* ‘svømme’ og *navegar* ‘sejle’, under visse omstændigheder anvendes telisk. Muligheden anses dog for marginal ift., hvad der gælder i dansk.

retningsadverbialer (Harder et al. 1996) råder over en række verber, der kan bruges til at beskrive bevægelsesbegivenheder, selv om en eller flere af deres i ordbogen definerede hovedbetydninger egentlig ikke primært angår bevægelse.⁸

Verbets polysemi træder tydeligt frem, når vi ser Gyldendals bilingvale ordbogs forslag til semantisk ækvivalerende verber i spansk.

1. *lavar*
2. (mund, tænder, service) *enjuagar*
3. (vasketøj) *aclarar*
4. (skylle ren) *limpiar*
5. (også medicin) *irrigar*

Skema 3 nedenfor er baseret på Herslund & Sørensen (1993, 1994) sondring mellem grundstruktur (S+V og S+V+O) og udvidet struktur (S+V+A og S+V+O+A). Skemaet viser fire instantiationer af *skylle* på dansk med hver deres oversættelsesforslag til spansk.

	grundstruktur (bevægelse)	udvidet struktur (translokation)
intransitive	S + <u>V</u>	S + <u>V</u> + A
	<i>Apparatet varmer op og <u>skylle</u>.</i> <i>El aparato se calienta y se <u>aclara</u>.</i>	<i>Døde delfiner <u>skylle op</u> på Mauritius' kyst efter olieudslip.</i> <i>Aparecen delfines muertos en la costa de Mauricio tras un vertido de petróleo.</i>
transitive	S + <u>V</u> + O	S + <u>V</u> + O + A
	<i>Snit de skrællede kartofler i papirtynde skiver og <u>skyl</u> dem godt.</i> <i>Corta las patatas peladas en lonchas finisimas y <u>enjuaga</u>las bien.</i>	<i>Ekstremt vejr <u>skylle berømt strand i Australien væk</u>.</i> <i>El tiempo extremo [<u>inunda</u> y] hace desaparecer una playa famosa en Australia.</i>

Skema 3: Skematisk instantiation af *skylle* med mulige oversættelser til spansk

Først og fremmest fremgår det helt generelt af skema 3, at det først er muligt at foreslå en oversættelse af *skylle* til spansk, når man kender den præcise kontekst, det optræder i. Herudover er der en tydelig forskel på grundstrukturen og den udvidede struktur i den forstand, at ved førstnævnte afhænger oversættelse af det fundamentale argument, dvs. det in-

8 Der gælder det samme for de intransitive verber *glide*, *stige* og *ryge* (ikke i dets betydning som *ryge pipe/en cigar*) og de transitive *trække*, *hive*, *trykke* og *slæbe*, som dog af pladshensyn ikke vil blive kommenteret yderligere her.

transitive subjekt eller objektet (Herslund & Sørensen 1993: 4), mens retningsadverbiets semantik er udslagsgivende, når grundstrukturen udvides og bevægelsesbegivenheden gøres translokativ, dvs. at enten subjekts- eller objektsreferenten skifter lokation.

Foretager vi igen en sammenligning med *sejle*, kan vi konstatere, at for så vidt angår de translokative/teliske begivenheder er mønsteret, at den spanske oversættelse vil følge retningsadverbiets semantik, hvorimod *sejle* og *skylle* klart divergerer fra hinanden i grundstrukturen i en oversættelsesmæssig forstand, da *skylle* er langt mere underspecificeret semantisk, dvs. polysem, end *sejle*. Det viser sig ved, at mens det er muligt i translokative konstruktioner med *sejle* at eksplicite den måde, bevægelsesbegivenhed foregår på, fx ved brug af gerundium eller en PP (*Colón llegó a América navegando/en barco* 'Colombus kom til Amerika ved at sejle/i båd'), så lader dette sig ikke gøre i forbindelse med *skylle*. Vi ser således begyndelsen til et semantisk kontinuum af danske bevægelsesverber, som alle helt systematisk kan forekomme i udvidede strukturer, men som divergerer fra hinanden i forhold til specificiteten af deres mådesindhold.

3.3. *Stikke*

I forhold til de to foregående verber placerer *stikke* sig endnu tættere på det andet ekstrem af det ovennævnte semantiske kontinuum, da dets mådesbetydning er stærkt indskrænket. Nedenfor vises verbets 4 hovedbeskrivelser, som de står opført i DDO.

1. føre noget i en vis retning, evt. gennem en åbning
2. få et spidst eller skarpt redskab til at bryde gennem en overflade
3. udstrække sig i en vis retning og derved være synlig eller fremtrædende
4. bevæge sig (hurtigt) et sted hen

Nok engang modsvares beskrivelsernes abstrakte karakter af en lang, og ift. *skylle* endnu længere, række af oversættelsesforslag i Gyldendals ordbog.

1. *picar, pinchar, punzar*
2. (prikke) *espichar*
3. (insekt) *picar*
4. (med brod, pigkæp) *aguïjar, aguïjonear*

5. (med torn) *espinar*
6. (i metal, træ) *grabar*
7. (i kobber) *burilar*
8. (en gris) *degollar*
9. (i syning) *estofar, puntear*
10. (polstre) *acolchar*
11. (om sol) *pícar, pegar, quemar*
12. (kortspil) *matar, cortar*
13. (med trumf) *fallar*
14. (række) *pasar*
15. (svie) *escocer*
16. (stikke ind, anbringe, putte) *meter*
17. (angive) *denunciar, delatar*
18. (maritimt, om dybtgående) *calar*

Skema 4 viser, at *stikke* opfører sig ligesom *skylle* mht. den basale forskel mellem grundstrukturen og den udvidede struktur.

	grundstruktur (bevægelse)	udvidet struktur (translokation)
intransitive	S + <u>V</u>	S + <u>V</u> + A
	<i>Myggen <u>stikker</u> først efter mørkets frembrud [...]</i> <i>Los mosquitos empiezan a <u>pícar</u> al caer la noche [...]</i>	<i>Mit kraveben <u>stikker</u> op fra skulderen.</i> <i>Se me sale la clavícula del hombro.</i>
transitive	S + <u>V</u> + O	S + <u>V</u> + O + A
	<i>Man skal eksempelvis vide, hvor dybt man skal <u>stikke</u> nålene [...]</i> <i>Hay que saber, por ejemplo, hasta dónde hay que <u>punchar</u> las agujas [...]</i>	<i>Min lille datter <u>stikker</u> fødderne ud af barnevognen, hver gang hun sover.</i> <i>Mi hijita saca los pies del cochecito cada vez que se duerme.</i>

Skema 4: Skematisk instantiering af *stikke* med mulige oversættelser til spansk

Den udvidede struktur oversættes typisk med spanske verber, der leksikaliserer BEVÆGELSE og RETNING, mens oversættelse af grundstrukturen afhænger af det fundamentale arguments beskaffenhed, her fx at referenten for det intransitive subjekt for *pícar* udgøres af et insekt.

Sammenligner vi *skylle* og *stikke* mht. semantisk indhold, rummer *skylle* to grundkomponenter, nemlig at det drejer sig om væske, og at denne bevæger sig med en vis intensitet, der er til stede i alle instantieringer af verbet. *Stikke* er endnu mere abstrakt eller underspecificeret semantisk, idet verbet som isoleret leksem betragtet formentlig ikke betyder andet

end, at en Figur (udtrykt i kognitiv-semantiske termer) bevæger sig eller bliver bevæget, evt. mere eller mindre vinkelret, ift. en Grund. Derfor kan man sige at *stikke* som isoleret leksem i en oversættelsesmæssig forstand svarer til en tom mængde i spansk, hvilket bevidnes af den lange liste af oversættelsesforslag nævnt ovenfor. Der findes simpelthen ikke et leksem, der i en form for prototypisk forstand ækvivalerer med *stikke*. Først når *stikke* indgår som element i en skematisk struktur, giver det mening at pege på en oversættelsesmæssig pendant i spansk.

4. Det nominale niveau

Som nævnt indledningsvist ser vi det samme grundlæggende mønster udfolde sig inden for substantiverne som inden for verberne. Det er først i kombination med andre elementer, dvs. ved komposition eller anden form for skematisk konstruktion, at danske simplekssubstantiver opnår en betydning, der svarer til de spanske leksemers specificitetsniveau, som vist nedenfor i (8) med danske substantiver over for deres spanske pendanter.

(8)	dansk	spansk
	<i>vogn</i>	Ø
	<i>varevogn</i>	<i>furgoneta</i>
	<i>togvogn</i>	<i>vagón</i>
	<i>personvogn</i>	<i>coche</i>
	<i>lastvogn</i>	<i>camión</i>
	<i>sækkevogn</i>	<i>carretilla</i>
	<i>hyrevogn</i>	<i>taxi</i>
	<i>ladvogn</i>	<i>plataforma</i>
	<i>indkøbsvogn</i>	<i>carrito</i>
	<i>barnevogn</i>	<i>cochecito</i>

Dansk disponerer således over abstrakte leksemer som *vogn* i (8), som svarer til en tom mængde i spansk.⁹ Spanske simple substantiver leksikaliserer overvejende det hyponymiske niveau, dvs. de specificerer entiteter på et lavere konceptuelt niveau end de danske. Det skal forstås sådan, at spanske simple substantiver denotativt er mere præcise end deres danske

9 Eksemplerne i dette afsnit anvendes også med forskellige variationer hos fx Müller (2021a, 2021b og øvrige publikationer), men med et andet fokus, idet de i den sammenhæng hovedsageligt indgår i en argumentation for, at leksikalske forskelle mellem endo- og exocentriske sprog korrelerer med forskelle i ordannelsesstrategier mellem de germanske og romanske sprog.

modstykker; de har en større intension i semantisk forstand og dermed en mere reduceret ekstension. Danske simplekssubstantiver, såsom *vogn*, denoterer derimod entitetstyper, der befinder sig på et hyperonymisk familie- eller generisk niveau.

Som det var tilfældet med de danske verber *skylle* og *stikke* (og i mindre grad *sejle*), er det først muligt at finde et spansk leksem, der ækvivalerer med *vogn*, når *vogn* udfylder en plads i et konstruktionelt skema, her som kerne i et nominalkompositum. Så også på det nominale niveau ser vi altså, at dansk er skematisk, mens spansk er leksikalsk.

Eksemplerne i (9) illustrerer egentlig den samme pointe, men dog med den forskel, at de fleste med bare et minimalt kendskab til spansk vil have en klar fornemmelse af, at *hus* har en ret direkte ækvivalent i det spanske leksem *casa*.

(9) dansk	spansk
<i>hus</i>	Ø
<i>sneglehus</i>	<i>concha</i>
<i>varehus</i>	<i>almacén</i>
<i>værtshus</i>	<i>posada</i>
<i>posthus</i>	<i>correos</i>
<i>fuglehus</i>	<i>pajarero</i>
<i>hønseshus</i>	<i>gallinero</i>
<i>hundehus</i>	<i>perrera</i>
<i>ishus</i>	<i>heladería</i>
<i>højhus</i>	<i>rascacielos</i>
<i>rådhus</i>	<i>ayuntamiento</i>
<i>penalhus</i>	<i>estuche</i>

Der er nok ingen tvivl om, at i forhold til *vogn* fx – som har en abstrakt betydning, og hvis undertyper derfor også er relativt forskellige – så vil *hus* i mange kontekster svare til *casa*. Man kan måske sige, at *casa* indeholder en form for prototypisk betydning i den forstand, at idéen om *casa* til en vis grad er til stede i alle de spanske leksemer, måske med undtagelse af *estuche* ‘penalhus’. Dette bekræftes yderligere af, at flere af de spanske specifikke leksemer, fx *ayuntamiento* og *gallinero*, rent faktisk har syntagmatiske komposita af [N adj.]- eller [N præp. N]-typen som mulige synonymmer, jf. *casa consistorial* ‘rådhus’ og *casa de gallinas* ‘hønseshus’. Dette ændrer selvfølgelig ikke ved, at de spanske leksemer i (9) jo ikke er udtryksmæssigt beslægtet

med hinanden, som det er tilfældet i dansk, hvorfor vi fastholder, at også *hus* korresponderer med en tom mængde i spansk.

På ovenstående baggrund kan man betragte substantivet *hus* og verbet *sejle* som værende analoge ift. semantisk specificitet og dermed oversættelse til spansk, idet de begge i et vist omfang ækvivalerer med hhv. *casa* og *navegar*, modsat *vogn* og *skylle*, som ikke kan siges, i samme grad i hvert fald, at have et prototypisk semantisk kerneindhold og derfor heller ikke har nogen spanske leksemer som oplagte panderter.

Eksemplerne i (10) repræsenterer det mest abstrakte yderpunkt på det semantiske kontinuum og kan således paralleliseres med verballekset *stikke*.

(10)	dansk	spansk
	slag	Ø
	<i>hjerterslag</i>	<i>latido</i>
	<i>klokkeslag</i>	<i>toque</i>
	<i>taktslag</i>	<i>pulso</i>
	<i>vingeslag</i>	<i>aleteo</i>
	<i>piskeslag</i>	<i>latigazo</i>
	<i>stokkeslag</i>	<i>bastonazo</i>
	<i>hammerslag</i>	<i>matillada</i>
	<i>knytnæveslag</i>	<i>puñetazo</i>
	<i>søslag</i>	<i>batalla naval</i>
	<i>stenslag</i>	<i>impacto de grava</i>

Verbalsubstantivet *slag* kan isoleret formentlig ikke siges at betyde andet eller mere end, at noget bevæges forholdsvist hårdt eller hurtigt, ofte, men ikke nødvendigvis, mod noget andet, så dette andet bliver ramt. Som modstykke har spansk en lang række specifikke leksemer, som i princippet ikke har nogen betydningsmæssig relation til hinanden andet end, at de ganske arbitrært, kunne man hævde, kan relateres til en række danske komposita, der har lekset *slag* som kerne.

5. Konklusion

Når vi sammenfatter de to niveauer, fremgår det, at både danske simplekserverber og -substantiver tenderer mod at være abstrakte og derfor skulle indgå som komponenter i en syntaktisk eller morfologisk struktur for at kunne afkodes betydningsmæssigt. På den baggrund hævder

vi, at dansk bør opfattes som et skematisk sprog. Modsat forholder det sig med spansk, hvis leksemer på begge niveauer bærer præg af at være langt mere denotativt specifikke og således kunne forstås isoleret set, dvs. uden nødvendigvis at indgå i et syntaktisk eller morfologisk skema. Derfor betragter vi spansk som et leksikalsk sprog.

Herudover har vi argumenteret for, at de danske leksemer kan gradueres mht. koncentration af leksikalsk betydning, som illustreret nedenfor.

+ kernebetydning		- kernebetydning
		
<i>sejle</i> – <i>navegar</i>	<i>skylle</i> [+VÆSKE, +KRAFT]	<i>stikke</i> [form for bevægelse]
<i>hus</i> – <i>casa</i>	<i>vogn</i> [anordning med hjul]	<i>slag</i> [form for bevægelse]

Pointen med skalaen er at vise, at de danske leksemer i nogle tilfælde har en prototypisk kernebetydning i form af en bevægelsesmåde eller en idé om den pågældende entitetstypes udformning eller funktion, som altid er eksplicit eller implicit til stede, uanset hvilket skema leksemerne indgår i. Disse leksemer er karakteriseret ved som oftest at have tætte semantiske ækvivalenter i spansk, som dog typisk er pålagt konstruktionsmæssige begrænsninger i forhold til, hvilke skemaer de kan optræde i.

Herudover er det sådan, at jo mere de danske leksemer bevæger sig væk fra at have en prototypisk kernebetydning, des vanskeligere bliver det at finde spanske leksemer, der ækvivalerer direkte med dem semantisk. I et oversættelsesmæssigt perspektiv indebærer dette, at det er nødvendigt, at de danske leksemer med et betydningsmæssigt reduceret leksikalsk indhold indgår i et morfologisk eller syntaktisk skema for at kunne blive afkodet semantisk og dermed oversat til spansk.

Om forfatterne

Antonio Morata, ph.d.-studerende ved og kandidat i lingvistik fra Institut for Kommunikation og Kultur, Aarhus Universitet.

Henrik Høeg Müller, ph.d., dr.ling.merc., lektor, Institut for Kommunikation og Kultur, Aarhus Universitet.

Litteratur

Baron, I. (2014): *Langue et publicité: corrélation et isomorphisme. I: Between Romance and Germanic: Language, text, cognition and culture*. I. Korzen, A. Ferrari & A.-M. De Cesare (red.). Bern: Peter Lang, 295-314.

- Bergh, L. (1948): *Moyens d'exprimer en français l'idée de direction. Étude fondée sur une comparaison avec les langues germaniques en particulier le suédois*. Dokto-
 rafhhandling fra Göteborgs Universitet.
- Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. *Den Danske Ordbog (DDO)* [online-version].
- Durst-Andersen, P. (2005): Leksikaliseringmønstre ved verber. Et komparativt-typologisk studie. *Hermes, Journal of Linguistics* 35, 211-237.
- EUR-Lex. eur-lex.europa.eu/homepage.html
- Gyldendals røde ordbøger (dansk-spansk; spansk-dansk). ordbog.gyldendal.dk
- Harder, P. (1996): *Functional Semantics. A Theory of Meaning, Structure and Tense in English*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter.
- Harder, P, Heltoft, L. & O. Nedergaard Thomsen (1996): Danish directional adverbs. Content syntax and complex predicates: A case for host and co-predicates. I: *Content, Expression and Structure. Studies in Danish functional grammar*. E. Engberg-Pedersen, M. Fortescue, P. Harder, L. Heltoft & L. Falster Jakobsen (red.). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 159-198.
- Herslund, M. & I. Baron (2003): Language as World View: Endocentric and exocentric representations of reality. *Copenhagen studies in language* 29, 29-42.
- Herslund, M. (2015): Principes de typologie lexicale. Abstract fra symposium om sprogtypologi i Aix en Provence.
- Herslund, M. & F. Sørensen (1993): Valence Theory. An Introduction to the Danish Project. *LAMBDA* 18. 1-22.
- Herslund, M. & F. Sørensen (1994): *Om Adjekter*. Institut for Datalingvistik. Handelshøjskolen i København.
- Malblanc, A. (1944): *Pour une stylistique comparée du français et de l'allemand: Essai de représentation linguistique comparée*. Paris: Henri Didier.
- Müller, H.H. (2014): Framing of motion events in Danish and Spanish. Some remarks on lexicon vs. usage. I: *Between Romance and Germanic: Language, text, cognition and culture*. I. Korzen, A. Ferrari & A.-M. De Cesare (red.), Bern: Peter Lang, 115-135.
- Müller, H.H. (2019): The determining role of *manner* in linguistic event framing. *Langages*, 45-58.
- Müller, H.H. (2021a): Complementarity and division of labor between endo and exocentric languages. The case of Danish and Spanish. *Globe* 12, 4-17.

- Müller, H.H. (2021b): Correlaciones entre patrones de formación de palabras y lexicalización en las lenguas románicas y germánicas. I: *Actes du XXIXe Congrès international de linguistique et de philologie romanes, Bind 1*. L. Schøsler & J. Härmä (red.). Strasbourg: 609-621.
- Müller, H.H. & A. Morata (2021): Telicitet i dansk og spansk – fra systematiske alternationer til tvetydige strukturer. *Ny Forskning i Grammatik* 28, 84-100.
- OPUS (the open parallel corpus). opus.nlpl.eu
- Pedersen, J. (2010): Marginal brug af mådesverber i spanske bevægelsesudtryk. Typologisk status. *Ny Forskning i Grammatik* 17, 167-194.
- Pedersen, J. (2019): Spansk verbal-kongruent betydning: verbet, konstruktionen og det grammatiske aspekt. Et kontrastivt-sprogtypologisk perspektiv. *Ny Forskning i Grammatik* 26, 160-175.
- Real Academia Española: *Diccionario de la lengua española (DRAE)*, 23. udgave [online-version].
- Strohmeier, F. (1924): *Der Stil der französischen Sprache*. Berlin: Weidmann.
- Talmy, L. (1972): *Semantic structures in English and Atsugewi*. Ph.D.-afhandling, Department of Linguistics, University of California, Berkeley.
- Talmy, L. (1975): Semantics and syntax of motion. I: *Syntax and Semantics*, vol. IV. J. Kimball (red.). New York: Academic Press, 181-238.
- Talmy, L. (1985): Lexicalization patterns: Semantic structure in lexical forms. I: *Language typology and syntactic description, Vol. 3: Grammatical categories and the lexicon*. T. Shopen, (red.). Cambridge: Cambridge University Press. 57-149.
- Talmy, L. (2000): *Toward a cognitive semantics, Vol.1 and 2*. MA Cambridge: MIT Press.
- Tesnière, L. (1959): *Eléments de syntaxe structurale*. Paris: Klincksieck.
- Vinay, J.-P. & J. Darbelnet (1958): *Stylistique Comparée du Français et de l'Allemand*. Paris: Didier.
- Woldersgaard, C.A.G. (2017): *Lexicalisation patterns in Danish and Spanish*. Ph.d.-afhandling, Department of Management, Aarhus University.